

Claroscurs de la vida de Wisława Szymborska

 eltrapezi.com/biografia-szymborska/

Arantxa Bea

Conten que a Wisława Szymborska no li agradava parlar de si mateixa i que se sentia incòmoda si es comentaven, davant seu, poemes que havia escrit: «Amb ella, si la conversa derivava cap a *Els papers pòstums del Club Pickwick*, ja podia considerar-se una conversa íntima», diu Teresa Walas. De fet, durant anys no volgué parlar amb Anna Bikont i Joanna Szczęśna, autores d'aquesta biografia, fins que, finalment, reconeixent el treballot que havien realitzat, accedí a conversar amb elles i «precisar» tot allò que calguera. Discreta, defensora d'una laïcitat laxa —«ningú és del tot ateu»—, no és estrany que la premi Nobel confesse preferir Dickens a Dostoievski, com afirma en el poema «Possibilitats». Adam Zagajewski la descriu amb l'elegància d'una dama dels salons del París del XVIII, perquè —deia— Szymborska valorava la Il·lustració i la raó, i fins i tot «el seu magnètic sentit de l'humor també pareixia fill de la Il·lustració».

Trastos, recuerdos arrenca amb els avantpassats de Szymborska i enfoca la vida del pare, que formà part del govern local d'una brevíssima República de Zakopane, al sud de Polònia; fill de la Democràcia Nacional, se'n distancià en els anys trenta quan començaren les tendències profascistes i terroristes entre els joves. Wincenty Szymborski fou el primer mecenes de sa filla: donava vint *groszy* a canvi de versets compostos en ocasions especials; això sí, exigia que foren divertits, no hi volia confessions ni laments. Concebuda com un llarg reportatge que intercala la veu de l'escriptora —fragments d'entrevistes, conferències, articles i poemes, a més de les converses que mantingué amb les autores—, declaracions d'amics i coneguts de Szymborska, i altres opinions, l'obra observa minuciosament la biografia de la poeta, de vegades amb mirada quasi d'entomòleg, com quan s'hi descriuen els uniformes de l'escola —l'habitual i el de festa. Tanmateix, en altres ocasions s'agraeix aquesta dèria per contar-ho tot: a pesar de l'admiració que A. Bikont i J. Szczęśna professen per Szymborska, no ometen que una de les professores de llatí de l'escriptora es nega a rebre-les perquè no pot perdonar-li els textos de l'època estalinista.

La Segona Guerra Mundial esclatà en l'adolescència alegre d'una estudiant de setze anys de Crakòvia: Szymborska esmenta els jueus netejant la neu dels carrers amb l'estrella de David en la màniga però —com diuen A. Bikont i J. Szczęśna— es tracta, evidentment, del record d'un habitant del costat ari de la ciutat, «en su memoria de la guerra los judíos no están». Szymborska explica la posterior adhesió al comunisme —infreqüent en una senyoreta de família benestant— pel contacte amb joves d'esquerra ja durant la guerra. El cert és que, en els anys quaranta i cinquanta, la joventut literària de Crakòvia es concentrà al voltant del suplement setmanal *Walka (Lluita)* i, després, en el quinzenal *El far de Cracòvia*, editat pel Ministeri d'Informació i Propaganda; Szymborska hi publicà textos poètics i ressenyes, a més de treballar com a secretària de redacció. Quan, arran del poema «El diumenge a l'escola», fou acusada d'incomprensible, deixà de compondre durant dos anys. Era un atac ideològic en tota regla: tothom havia d'escriure com Maiakovski. No devia resultar fàcil mantenir una postura dissident en aquell període llòbrec de règim comunista, de manera que Szymborska s'afilià al Partit en 1949. Així, a més de participar en lectures a les fàbriques, la seua obra derivà cap a la lluita pel Pla Econòmic dels Sis Anys, la Unió Soviètica com a Estat amant de la Pau o els criminals i instigadors del món capitalista; fins i tot, en 1953, escrigué un poema per la mort de Stalin: «Lo

escribí con toda la sinceridad de mi corazón. Hoy día es imposible comprenderlo», comentà dècades després. Foren temps de delacions, de signar resolucions i de juís-farsa; de residir en Krupnicza, una mena de casa d'artistes, que Zagajewski defineix com un invent soviètic: «l'aquarterament dels escriptors en un lloc facilitava el control sobre les ments, les plomes i les carteres». A mitjan dels anys cinquanta, Szymborska comença a rebre guardons: en 1954, el Ciutat de Cracòvia i en 1955 fou nominada al premi Nacional, en el qual obtingué la Menció d'Honor. En 1966, en un gest de solidaritat amb Leszek Kołakowski, l'escriptora entregà el carnet de militant i s'apartà de l'òrbita comunista. Encara haurien de passar 25 anys més perquè es pronunciara públicament sobre aquella època: en agost de 1991, en el discurs del premi Goethe, digué que, si no haguera viscut tot allò, «nunca hubiera sabido realmente qué es tener fe en una única verdad. Y lo fácil que resulta entonces no saber lo que no deseamos saber. Y de qué acrobacias mentales somos capaces cuando confrontamos nuestra verdad con las verdades ajenas». Es percep un profund sospir d'alleujament en les autores quan, per fi, donen per tancat aquest capítol.

A partir del desgel que seguí a l'Octubre polonès, en 1956, la poesia de Wisława Szymborska s'allunyà de la política i es tornà més individual, privada. En els textos anònims que publicava en la secció «Correu literari» de la revista *Życie Literackie* com a resposta als autors novells que enviaven escrits, Szymborska parla de la dificultat del vers lliure, de la necessitat de mesurar les emocions i de moderar l'ús de paraules grandiloqüents. Admiradora de Rilke, Cavafis, Leśmian i Czechowicz, deia que en els poemes buscava els jocs de llums i d'ombres de la pintura: probablement pensava en Vermeer, pel qual sentia vertadera devoció. De vegades, començava una composició pel final i havia «d'escalar» fins al principi i li agradava que els textos es defensaren sols, sense dates, llocs ni dedicatòries. I com a primer —i lúcida— manament: l'acte creatiu més important és esborrar. L'ànima, la mort i l'humor són alguns dels grans temes de l'obra de Szymborska, a més de la natura, que hi irrompé quan conegué Kornel Filipowicz, el seu gran amor. Segons Karl Dedecius —amic de la parella i traductor a l'alemany de Szymborska— formaven una unió quasi orgànica, «abans tots dos em pareixien uns solitaris melancòlics». Insectes, rèptils, ocells, gossos, gats..., sobretot aquests últims foren els que habitaren amb més intensitat la vida de l'escriptora; en «Un gat en un pis buit», un dels poemes més dramàtics, l'autora plasmà la desesperació per la pèrdua de la persona estimada: Filipowicz morí en febrer de 1990 d'una malaltia galopant. «No encontramos en Szymborska abismos tormentosos, incesantemente rugientes —diu Karl Dedecius sobre la poesia de la Nobel polonesa—, no nos atraen profundidades sospechosas, no nos balanceamos en el borde. Su isla, desde lejos, parece misteriosa, pero de cerca brinda alegría y felicidad. Esa isla, rica en fauna y flora, está libre de contaminación, tanto en el sentido material como en el del lenguaje o la atmósfera. Un biotopo natural favorable para nuestra salud».

En els anys noranta arribà el reconeixement internacional: els versos de Szymborska havien estat traduïts a l'alemany, al búlgar, al rus, al francès, a l'hebreu, al danès, a l'italià, a l'anglès; en 1996, li concediren el premi Nobel de literatura, setze anys després que a Czesław Miłosz, que presumia d'haver gestionat el guardó suec de la seua compatriota. Miłosz i Szymborska no foren exactament amics, però tampoc «no amics»: ella l'admirava i era incapaç de negar-li res. Per a ell —seriós i transcendental— era obvi que la poesia tenia l'obligació de salvar la gent, mentre que Szymborska, que deia les coses més serioses com de passada, havia afirmat alguna vegada: «No creo que la poesía pueda cambiar el mundo (...) el cosmos se rige por leyes que nada tienen que ver con la poética». Fumadora empedreïda, Szymborska deia que en un viatge, l'única cosa imprescindible és el bitllet de retorn. Morí l'11 de febrer de 2012, en sa casa, mentre dormia. Quasi fins al final de la vida, la poeta aconseguí viure al seu ritme: treballar, reunir-se amb els amics, fumar, beure vodkes. I escriure poemes.